

teni. Csakhogy kell, hogy annak a leegyszerűsítésnek is a tudás legyen az alapja, mert különben csak a tehetségtelenséget leplezné... Hadd forrjon a bor. Majd a jövő megmutatja mennyit értek!”

„Zala György és nagy kortársai ismertették meg alkotásaik nyomán a magyar művészetet Európával, s övéké az érdem, hogy nemcsak egy-egy név, de az egész nemzet művészete kapott helyet és rangot a nyugat képzőművészeti életében. Óriási ugrás volt ez. A félhomályból a napvilágra. És hódítás. Hódítása a magyar alkotó géniuszak. Felvonulhatni és bevonulhatni külföldre, kitűnő művészeknek, sokaknak, együtt, egyetemesen. És jelentkezni: ime Magyarország művészete! Ez az Európába való bevonulás a Zala Györgyöknek soha el nem múló érdeme.

Tisztelettel és hálával gondolunk Zala Györgyre.” – búcsúzott hetven éve Sidló Ferenc művésztrás Zala Györgytől.

Borbás György

Nyolcvanéves az Erdélyi Helikon

„... az erdélyi irodalmat én sohasem mint külön, «autonóm» kis literatúrát néztem és méltányoltam. Számomra ez az egységes magyar irodalom egy része volt.” (Babits Mihály)

Az 1920-as évek elején, derekán mind hangsúlyozottabb lett az az igény, miszerint szükséges lenne az erdélyi írókat tömörítő szervezet megalakítása. 1923-ban a Maros megyei Gernyeszegen, egy templomszentelés ünnepség alkalmával, amelyre gróf Teleki Domokos, a környék arisztokráciája mellett meghívta a marosvásárhelyi írókat, Berde Mária írónő felvetette az ötletet a grófnak, hogy itt kellene megalakítani, a keszthelyi Helikon mintájára, az Erdélyi Helikont. Teleki udvariasan, de elutasította az ötletet. Ezen a beszélgetésen jelen volt a fiatal Kemény János báró, aki nemrég örökölte meg a szomszédos Marosvécsen levő várkastélyt a hozzátartozó hatalmas erdőbirtokkal. Feltehetően ekkor fogant meg benne a gondolat: ő elvállalná ezt a szép feladatot, de akkor és ott még nem nyilatkozott. Két évvel később, 1925 tavaszán a marosvásárhelyi írók Szászrégenben vendégszerepeltek. Itt már megkérdezte Kemény az írónőt, elég idősnek tartaná-e őt ahhoz, hogy kezébe vegye a Gernyeszegen felvetett erdélyi Helikon ügyét? Pontosabb megállapodásra ezúttal sem jutottak, csak azt szögezték le, hogy Kemény báró megindítja a mozgalmat és nem lesz semmi másra tekintettel a Helikon megalakításában, mint arra, hogy a csoportosulásba minden komoly erdélyi író bekerüljön. Hogy ez mennyire sikerült Keménynek, csak néhány nevet említünk az első meghívottak közül: Áprily Lajos, gróf Bánffy Miklós, Berde Mária, Gulácsy Irén, Hunyady Sándor, Kós Károly, Kuncz Aladár, Makkai Sándor, Molter Károly, Nyíró József, Reményik Sándor, Szentmihályiné Szabó Mária, Tamási Áron, Tompa László. Végre 1926 júliusában került sor az első marosvécsi (alakuló) Helikon-találkozóra, és kezdte el működését az a szabad írói munkaközösség, amely „... a romániai magyar írók legszámottevőbb és legjelentősebb irodalmi csoportosulása volt a két világháború közötti időszakban”.

Az első találkozó tizenkilenc résztvevője egy hét pontból álló határozatot fogadott el, amely az évek folyamán vörös szálként húzódott végig egész tevékenységükön és jelentette azokat az eszméket, amit követni és megvalósítani kívántak. A harmadik számú határozat kimondta: „A Helikon résztvevői megállapodnak abban, hogy szükség van az erdélyi írók tulajdon könyvkiadó vállalkozásának és folyóiratának megteremtésére. (...) A tervezett folyóirat főszerkesztőjének Bánffy Miklós gróft, felelős szerkesztőjének Áprily Lajost jelölték ki. A határozat nem volt azonnal megvalósítható. Áprily még a következő évi összejövetelet is csak arról számol be, hogy bár a folyóiratra égetően szükség van, de anyagiak hiányában a megjelenése késik. Véleménye szerint egy havonta egyszer megjelenő erdélyi irodalmi gerincű folyóiratra lenne szükség. A megvalósításra csak a következő, 1928-as év májusában került sor.

1928. március elején, a már kinevezett szerkesztő, Áprily Lajos örömmel újságolja Molter Károly barátjának: „... értesítelek a Szépművészeti Céh Igazgatóságának arról a határozatáról, hogy a Helikon régióta tervezett folyóiratát 1928 májusában ERDÉLYI HELIKON néven megindítjuk. Azzal a reménységgel fogtunk hozzá a megszervezéshez, hogy az új folyóirat az erdélyi magyar írásművészet legjobb értékeinek gyűjtőhelye s a helikoni munkaközösség erőtlen életmegnyilvánulása lesz.”

És végre, 1928. május 29-én megjelent az *Erdélyi Helikon* első száma, a helikoni munkaközösség folyóirata, mely a két világháború közötti romániai magyar irodalom legrangosabb folyóirata lett. Kolozsváron jelent meg havonta, 80–100 oldal terjedelemben, az utolsó szám 1944 szeptemberében látott napvilágot. Amíg főszerkesztője végig *Bánffy Miklós* maradt, addig a tényleges szerkesztők névsorát Áprily nyitja meg, de Magyarországra való távozása után, 1929 szeptemberétől *Kuncz Aladár* lesz a szerkesztő az 1931. szeptemberi számig, tőle veszi át rövid időre *Lakatos Imre* (1932. január), végül a lap megszűnéséig *Kós Károly* és *Kovács László* végzik ezt a munkát.

Az Erdélyi Helikon programját Áprily Lajos fogalmazta meg: „... erdélyisége világfigyelő tétő, nem szemhatárszűkítő provincializmus... Várja a források friss erejét, de a távoli torkolatok is fellöktenek benne.”

Munkatársa lett nemcsak Erdély minden számottevő írója, köztük a fiatalok – Tamási Áron, Dsida Jenő, később innen indult Jékely Zoltán, Kiss Jenő, Szemlér Ferenc. A szerkesztőség magyarországi íróktól is kért, és kapott, anyagokat, elsősorban a Nyugat jeleseit említhetjük: Babits Mihályt, Kosztolányit, az esszéíró Németh Lászlót vagy a fiatal József Attilát, akikkel szoros kapcsolat alakult ki.

Az Erdélyi Helikon első számának megjelenése után többen is azonnal reagáltak és küldték el méltatásukat Áprilynak. Molter Károly a megjelenést követő pár napon belül írja: „Kedves Lajos, először is őszinte örömmel fejezem ki a szép Erdélyi Helikonért. Valóban szájunk ize szerint való és Erdélyt reprezentáló kiadás ez a lap”. Pár sorral odébb így folytatja: „Azt hiszem, az Erdélyi Helikon osztatlan elismerést fog szerezni az erdélyi irodalomnak, akkora ízlés és olyan finom művészi szempontok hozzák össze az Erdélyből kitermelhető legjobbat. Nálunk a városban nagyon tetszik!”

Pár nap múlva már Pintér Jenő, a kiváló budapesti irodalomtörténész méltatását olvashatjuk Áprilyhoz írt leveléből: „Igen Tisztelt Kedves Barátom! Megkaptam Erdélyi Helikonotok első füzetét. A folyóirat kiállítása igen tetszetős, tartalma értékes. Csak a fordítás maradhatott volna el belőle, erre nincs szükség akkor, amikor annyi magyar munka hever kéziratban. (...) Helyeslem azt is, hogy lehetőleg csak erdélyi íróktól hoztatok közleményeket. Ismerem az ellenérveket is erre a főfölgásra, de mégiscsak az a helyes, ha erdélyi író szólal meg egy erdélyi folyóiratban. (...)”

A levéllel egyszerre érkezik az erdélyi szász írók egyik rangos képviselőjének, Heinrich Zillichnek a méltatása: „Igen tisztelt szerkesztő úr, éppen most kaptam meg folyóiratát első számát, és sietek, hogy tartalmához szívből gratuláljak. Az ön szeme előtt lebegő feladatkör nagysága szépen mutatkozik már az első lapszámban. Valóban örülnék, ha folyóirata a magyar irodalomban kitöltené azt az űrt, amely néhány más, értékes lap ellenére észlelhető volt. Ezen azt értem, hogy olyan folyóirat lesz, amely nem csupán gyűjtőhely, hanem mindig magas szinten mozgó, tevékeny irányító is. (...)”

Érdeemes felütni a harmadik helikoni találkozó (Marosvécs, 1928. július 5–7.) jegyzőkönyvét, melyből megtudjuk, hogy már az első nap délelőttjén fő napirendi pontként az elnöklő Bánffy Miklós gróf felkéri Kós Károlyt és Áprily Lajost, hogy számoljanak be az Erdélyi Szépművés Céh, és az Erdélyi Helikon szerkesztési munkájáról. Az elhangzottak után kialakult vitából kitűnt, hogy az írók felelősségtudattal kezelik, és szívügyüknek tekintik a lap sorsát, és színvonalának emelését. Végezetül határozat született, hogy egy bizottság dolgozzon ki konkrét programot a folyóirat számára.

A Helikon folyóirat programja:

1. Javasoljuk, hogy folyóiratunk a magyarországi magyar irodalommal való kapcsolataira, illetve orientációjára nézve: a. a jelenlegi élő magyar irodalom termékeit és életét szélsőségektől mentes magyarországi kritikai íróval ismertesse (jelenleg Németh László); b. a maradandó értékű magyar irodalmi kincseknek az erdélyi magyarság köztudatában való megtartására modern átértékelésben, de a tradíció tiszteletbentartásával esszéket fogunk közölni, olyan formában, hogy a közönség kedvet kapjon a művek olvasásához.

2. A szász irodalommal való kapcsolatot továbbra is fenntartani javasoljuk, s a szerkesztő annak figyelemmel tartására és ismertetésére Molter Károlyt kérte fel. Természetesen német írók bevonására is törekedni kell.

3. A román irodalommal is fenn kell tartani a folyóirat által megkezdett kapcsolatot, és pedig lehetőleg magyar író által kell kritikailag figyelemmel kíséretetni és objektíve ismertetni a román műveket, a román irodalomnak, a sajtónak a magyar irodalmat illető állásfoglalását, és kritikailag őrizni ellen és viszonozva; különös figyelemmel kell kíséretünk az erdélyi szellem megnyilvánulását a román irodalmi termékekben és mozgalmakban.



Áprily Lajos, 1926

Forrás: www.kemenyinfo.hu



Bánffy (Kishán) Miklós, 1926

4. Bizottságunk javasolja, hogy a folyóirat gerincét továbbra is a szépirodalom alkossa. Emellett fenn kell tartani és gazdagítani a történelmi rovatot (Régi Erdély) úgy magyarországi írók (Szekfű, Lukinich, Hóman), mint erdélyiek (Bíró Vencel, Gyallay Domokos, Antal Áron) bevonásával. Kívánatos, hogy a folyóirat időnként értékes világpolitikai, szociális tanulmányokat is hozzon.

5. A fiatal írógeneráció nevelése és megnyerése érdekében keressék fel Szentimrei Jenőt továbbra is, hogy kísérelje figyelemmel az ifjú írók munkáját, és a folyóirat munkájába való bekapcsolásukban legyen a szerkesztő segítségére. Felemlítjük Dsida Jenő, Ormos Iván, Filep Andor nevét.

6. A szemlerovat érdekében javasoljuk, hogy az írók a honorárium mellett kapják meg azokat a könyveket is a honorárium kiegészítéseként, amelyeket ismertetnek.

Mikor 1929 nyarán Áprily Budapestre költözik és Kuncz veszi át a szerkesztést, az Ellenzék jól fizető szerkesztőségét kell otthagynia, mégis szívesen vállalja az áldozatot. Bánffy később így mondja el ennek történetét: „Hosszan, kissé elfogódva, kissé szégyenkezve adtam elő kérésemet. Most is látom, ahogy itt ül, a kanapén velem szemben. Szótlatlan Hallgatja, csak nagy, okos szemei csillogtak a sötétedő estében. Mikor befejeztem, könnyed mosollyal kérdezte: – Ez tehát olyan prófétai munka? – Valóban az – feleltem. Akkor vállalom. – És rögtön rátért póz nélkül, frázis nélkül a programra, tervekre, elgondolásokra, hogy szó ne essék arról az áldozatról, amit ő hozott.”

1929 nyarán Kuncz folytatni igyekezett azt a baráti kapcsolatot, ami az Ellenzék irodalmi mellékletének szerkesztésekor alakított ki Babits Mihállyal. Július 31-én hozzá írt levelében jelzi: „Augusztustól kezdve átvesszem az Erdélyi Helikon szerkesztését, s röviden szólva azt szeretném, hogy ezt a folyóiratot tekintsd teljesen a Magadénak. Egy olyan folyóiratnak, amely minden tekintetben rendelkezésre áll s amelyben mindenről legfelsőbb meggyőződésed szerint írhatsh.” A köztük levő baráti kapcsolat Kuncz haláláig fennmaradt. E biztatásra Babits, ahol csak tehetette, kiállt az erdélyi irodalom ügye mellett. Egy írásában így fogalmaz: „Magam is egy kicsit erdélyinek érzem magamat. A transzilván színek kitörölhetetlenek lelkemből s könyveimből. Minden ami erdélyi, érdekel és izgat. Az új erdélyi irodalomhoz sok személyes emlék köt: számos íróját szeretem- és nagyra becsülöm. Emlékszem Reményik első verseire (...) Emlékszem az elragadtatásra, amivel a Fekete Kolostort olvastam, én írtam róla az első cikket a helikonban; szegény Dadi még olvasta korrektrúrában a halálos ágyán, s örült neki... Emlékszem az örömről, amikor Tamási Áront megismertem és sikerült utjait egyengetnem.” Kuncz Aladár hálásan köszöni Babitsnak, hogy elvállalta egy, az egyetemes irodalmi programcikk megírását a lap 1930. januári számába (Európaiság és regionalizmus címen jelent meg). A szerző meg-

fogalmazásában: "Az első cikk amit az erdélyi irodalomról (ezt is épp a Helikonban) írtam, a regionalizmus túlzásaitól és veszélyeitől óvott.

Kuncz másik magyarországi író barátja *Kosztolányi Dezső*. Természetes, hogy azonnal felvette a kapcsolatot vele és emlékeztette hogy annak idején írásaival volt szíves támogatni. Ezt kéri most is tőle. Kosztolányinak az évek folyamán hét verse, 17 versfordítása és három cikke jelent meg.

Az Erdélyi Helikon magyarországi kapcsolataival foglalkozó írást Babits szavaival zárom: „Magyar irodalom csak egy van, egyetlen föld, melynek termő talaja a magyar nyelv. Ebből a talajból hajtottak ki az erdélyi magyar írások és a magyarországiak egyformán.”

Adamovits Sándor

Hetven éve alapították a MAORT-ot

Az előkészületek

A Magyar–Amerikai Olajipari Részvénytársaság, a MAORT 1938. július 15-én alakult az 1937-ben és utána felfedezett dunántúli kőolaj- és földgázmezők termeltetésére, továbbá újabb lelőhelyek felkutatására. Jól működő szervezetével, kiemelkedő teljesítményével, egyre növekvő alaptőkéjével és nyereségével már 1941-re az ország egyik legnagyobb vállalatává vált. 1949-ig – államosításáig – Magyarország egyetlen jelentős kőolajtermelő vállalata volt.

A történelmi Magyarország területén számos helyen ismertek szénhidrogént, de a trianoni békeszerződés által megállapított országhatárokon belül nem maradtak olyan területek, melyek érdemleges szénhidrogén-termeléssel bíztattak volna. Elégséges tőke és korszerű technika hiányában megoldást csak abban láttak, hogy felkészült külföldi vállalkozásokra bízzák a kutatásokat. A kutatások az 1920-as években azonban eredménytelenek maradtak.

Az 1932. év elején kezdtek tárgyalásokat a Pénzügyminisztériumban az Egyesült Államokban 1931-ben alapított European Gas and Electric Company (EUROGASCO) képviselői, hogy Magyarország területén kőolaj és földgáz kutatására, kitermelésére koncessziót szerezzenek. Első lépésként 1933. június 8-án *Egyezmény*-t és *Szerződés*-t írtak alá, ezek szerint a szénhidrogén-kutatási és -bányászati jogot a Dunántúl egész területén az EUROGASCO-ra ruházták át. Az EUROGASCO tudományosan megalapozott módszerekkel és a kor technikai színvonalán álló eszközökkel kezdte meg a kutatásokat. 1933 szeptemberétől részletes felszíni geológiai kutatásokat folytattak, majd októberben elkezdődtek a koncesszió egész területén a geofizikai vizsgálatok is.

A kutatófúrási munkálatok a Kisalföld peremén, Mihályi község határában 1934. november 21-én kezdődtek meg. A Mihályi-1. jelű fúrásban szénhidrogéneket csak nyomokban találtak, ellenben a kútból tiszta szén-dioxid gáz tört fel. A második és harmadik kutatófúrás (Görgeteg, Inke) sem tárt fel kitermelésre alkalmas szénhidrogéneket. A geológusok azonban biztosra vették, hogy a Zala megyei Budafapuszta környékén érdemes még próbálkozni. A budafapusztai első (B-1. jelű) kutat 1936. július 13. és 1936. december 2. között fúrták, a termelés 1937. február 9-én indult meg. Az innen termelt gázt használták fel a 2. és a 3. fúrás gőzkazánjainak fűtéséhez.

A biztató eredmények alapján 1937. április 14-én megkezdték a budafapusztai 2. számú fúrást, melynek munkálatai szeptember 29-én fejeződtek be. A termelés kezdetekor (november 21.) 10 mm-es fűvőkán keresztül a kút napi 10 300 m³ gázt és 62-65 m³ jó minőségű olajat adott. Magyarországon ettől az időponttól számíthatjuk az ipari méretű olajtermelés kezdetét. 1937 végéig a termelésre kiépített három kútból összesen 1360 tonna olajat termeltek, s a kutatásokba 1937. december 10-ig összesen 806 300 dollárt fektetettek.

A MAORT működése

Úgy az EUROGASCO képviselői, mint az iparügyi miniszter elérkezettnek látták az időt a „Szerződés”-ben jelzett, Magyarországon bejegyzett részvénytársaság alapítására. Ennek érdekében 1938. június 24-én egy „Pótszerződés”-t kötöttek, s az július 6-án az Országgyűlés jóváhagyásával életbe lépett. Kikötötték, hogy a termelt olaj 15%-át, a földgáz 12%-át, a gázolin 15%-át köteles a társaság az államnak természetben vagy készpénzben átadni. A részvénytársaság alaptőkét – az eredeti összeget az